

עומקא דפרשה

- מעלת ביהכ"נ כמקדש
- ואהי להם מקדש מעט
- שער הציזון
- תנאי בקדושת ביהכ"נ
- בנין ביהכ"נ גבוה מזהעיר
- משיב כהלכה ותגובות

- כניסה לביהכ"נ לקרא לחברו
- קפנדריא ע"י אמירת פס'
- כניסה לצורך עצמו
- קדושת בית הכנסת
- הסתרת אור מביהכ"נ
- שואל כענין

פר' תרומה - בענין מקדש מעט
ערש"ק ה' אדר תש"ע

קפנדריא ע"י קריאת פסוק

הרב יחיאל לשינסקי

בשור"ע (סי' קנא ס"ה) כתב, היו לביהכ"נ שני פתחים לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו. וכתב שם בביה"ל אם לא שיקרא או שישהה שם מעט וכנ"ל, וכוונתו דכמו דמצינו שם בס"א דאם צריך ליכנס לביהכ"נ לקרא לאדם מהני שיקרא מעט או ישהה מעט, ה"ה לגבי איסור קפנדריא מהני שיקרא מעט. ומצאתי בספר כל בו (סי' יז) שכתב כן דע"י פסוק מהני לעשות קפנדריא.

ולכאז"ל צ"ע בהיתר זה, דבשור"ע שם סעיף א' מצינו איסור ליכנס לביהכ"נ מפני החמה והגשמים, וכתב שם המ"ב בסק"ד, "ולא מהני שיקרא או ישנה מעט בכניסתו כדלקמן [לגבי לקרא לאדם], מאחר שיוכל ליכנס לבית של חול להינצל מהחמה והגשמים, אם לא שעסק מקודם באיזה דבר הלכה בחוץ וכו' דאז מותר ליכנס", ובשעה"צ שם סק"ב כתב מקור לדבריו מגמ' במגילה (כח:): האי דעיילין לבי כנישתא לאו משום מטרא וכו', ותיפו"ל דהא למדו שם אח"כ, אלא ודאי דבכל גווני אסור כיון דכונתו העיקר להינצל מהגשמים, ולא דמי למה שהתיר הגמרא ע"י עצה זו כשצריך לקרא לאיזה אדם, התם אין לו עצה אחרת עכ"ל. [ובערוך השולחן (סי' קנא ס"ד) כתב דגם בגשמים מהני שיקרא פסוק, וצ"ע מהגמ' הנ"ל, ואולי שם החמירו על עצמם].

ולפי חילוק זה, לכאז"ל לגבי קפנדריא דמקצר דרכו במקום להקיף שורות הבתים [כלשון הגמ' בברכות ס"ב], יש לו עצה אחרת, וא"כ היה צריך לאסור ע"י קריאת פסוק, וכמו בגשמים וחמה דהמ"ב אוסר ע"י פסוק כיון שיש לו עצה אחרת. ודוחק לומר דלהקיף הבתים נחשב כאין לו עצה אחרת, ובגשמים איירי דבקל יכול ליכנס לבית של חול, דא"כ נתת דבריך לשיעורין.

ובאמת היה אפשר לחלק באופן אחר בין גשמים לבין לקרא לאדם, דשם כל האיסור הוא שנכנס לביהכ"נ שלא לצורך מצוה, בזה הוא דמהני שיקרא או ישהה מעט, אבל לגבי ליכנס מפני הגשמים כיון "שמשתמש" בביהכ"נ לצרכו הוי חמור טפי, ובזה לא מהני קריאת פסוק. ולפי"ז אולי קפנדריא דומה לכניסה כדי לקרא לאדם דלא נחשב "שימוש" בביהכ"נ אלא שנכנס שלא לצורך דבר מצוה כמבואר בביה"ל שם, אבל לפי מה שחילק בשעה"צ הנ"ל צ"ע מדוע התיר בקפנדריא ע"י קריאת פסוק.

והנה באור שמח (הל' תפילה פ"א ה"י) מבואר דלא מהני קריאת פסוק או שיהוי מעט באיסור קפנדריא ודלא כמש"כ בביה"ל. ולכאז"ל מלשון הגמ' בברכות (סב:): משמע כדבריו, דאיתא שם, אר"ה הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא, ומשמע דדוקא בנכנס להתפלל ולא ע"י קריאת פסוק. אמנם לגי' הרי"ף והרא"ש [וכן נקט המ"ב בסק"א בדעת המחבר] "מצוה" לעשותו קפנדריא אין רא"י כלל, דנכנס להתפלל הוי מצוה וע"י קריאת פסוק אפשר דשרי, [וברמב"ם הגי' מותר, והאו"ש דנקט בדעתו דאסור ע"י פסוק, אפשר נקט הכי מדיוקא דגמ' לגי' הרמב"ם].

ויש להעיר קצת, דלפי מה שנקט בשעה"צ דההיתר דקריאת פסוק מהני בלקרא לחבירו משום דאין לו עצה אחרת, א"כ אם יכול לבקש מאחר שיקרא לו אין היתר להכנס ע"י קריאת פסוק כיון דיש לו עצה אחרת, וכמו שאסר המ"ב לגבי גשמים ליכנס ע"י קריאת פסוק, [ולפי מש"כ לעיל לחלק באופן אחר אין איסור בזה].

הערות בענין כניסה לביהכ"נ לקרא לחברו

הרב אריה אברהם קצבורג

מגילה כח ע"ב, א"ל רב אשי בריה דרבא לרב אשי, אי איצטרך ליה לאיניש למקרי גברא מבי כנישתא מאי, א"ל אי צורבא מרבנן לימא הלכתא. ואי תנא הוא, לימא מתני'. ואי קרא הוא, לימא פסוקא. ואי לא, לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקין א"נ נשהי פורתא וניקום. ויש להעיר בדין זה כמה הערות.

מה טעמו של רב אשי שחילק ואמר שכל אחד צריך לקרא דבר הראוי לו, דהיינו שצורבא מדרבנן ואמר דבר הלכה ותנא יאמר מתני' וכו', הרי כל מה שהצריכו לקרא ד"ת, הוא כדי שלא יכנס לביהכ"נ שלא לצורך וא"כ גם אם צורבא מרבנן יקרא פסוק וכיו"ב, תו לא הוי כניסה שלא לצורך.

ואולי י"ל ע"ש מש"כ הלח"מ שהטעם שהצריכו תחילה לקרא את הפסוק או השמועה ורק אח"כ לקרא לחברו, הוא כדי שיהיה ניכר שעיקר כניסתו לצורך מצוה. ולפי"ז י"ל שאם קורא דבר שאינו עיקר למודו, עדיין לא ניכר כ"כ שעיקר כניסתו לשם מצוה. ועדיין הדבר צ"ב.

א. עוד יש לעיין בסוף דבריו של רב אשי... ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקין א"נ נשהי פורתא. וצריך באור מ"ט בתחילת דבריו הזכיר רב אשי שיש עדיפות שכל אחד יעשה דבר הראוי לו ואילו בשני דברים אלו, משמע שאין עדיפות אם ישמע פסוק מתינוק או רק ישהה מעט ולכאז"ל יש עדיפות לשמיעת פסוק מתינוק שזה גופא מצוה ולעומת זאת ישיבה בביהכ"נ היא מעסקי המצוה וכמו שכתב הרמב"ח בפ"א מהל' תפילה, ואם כך מדוע שניהם באותה דרגת עדיפות.

ב. הרמב"ם בפ"א מהל' תפילה מביא דין זה וז"ל מי שצריך ליכנס לקרא תינוק או חברו, יכנס ויקרא מעט או יאמר שמועה ואח"כ יקרא חברו, כדי שלא יכנס בשעת חפצו בלבד, ואם אינו יודע, יאמר לאחד מן התינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא בו או ישהה מעט בביהכ"נ ואח"כ יצא וכו'.

ויש לדקדק בדבריו, דמשמע מלשונו שתחילה יאמר את השמועה ואח"כ יקרא לחברו וכפי שדקדק מדבריו הלח"מ וכמ"ש לעיל שצריך לעשות כן, כדי שיהיה ניכר שעיקר כניסתו לצורך מצוה. ובהמשך דברי הרמב"ם, כשמביא את הדין למי שאינו יודע לקרא, כתב יאמר לאחד מן התינוקות... ואח"כ יצא. ומפשטות לשונו משמע שתחילה יקרא לחברו ואח"כ יבקש מתינוק שיקרא לו פסוק או ישהה מעט ואח"כ יוצא מיד. וצ"ב מ"ש אם קורא בעצמו, שתחילה יקרא פסוק ואח"כ יקרא לחברו למבקש מתינוק שיקרא לו או שווה בביהכ"נ, שתחילה יקרא לחברו.

עוד יש לדקדק בדברי הרמב"ם, מ"ט השמיט את סדר העדיפויות הנזכר בגמ' שצורבא מרבנן יאמר דבר הלכה, תנו ילמד מתני' וקרא וקרא יקרא פסוק.

ג. במ"ב סי' קנ"א סק"ד כתב לענין האיסור להכנס לביהכ"נ מפני החמה או מפני הגשמים, שלא מהני בזה שיקרא או ישנה מעט, מכיון שיכול להכנס לבית אחר של חול כדי להנצל מהחמה או מהגשמים. ובשעה"צ סק"ב כתב, שלא דמי להיתר להכנס לקרא לחברו ע"י קריאת פסוק, דהתם אין לו עצה אחרת. ומדבריו נראה, שבאופן שיכול להמנע בקל להכנס לביהכ"נ כדי לקרא לחברו, כגון שיכול להמתין עד שחברו יצא, לא יכנס אפי' ע"י שיקרא, כיון שיש לו עצה אחרת. ויעוין בערוה"ש ובעמק ברכה שהתירו להכנס מפני החמה ומפני הגשמים ע"י קריאת פסוק, ולדבריהם חזינן שהיתר של כניסה לביהכ"נ ע"י קריאת פסוק, אמור גם כשיש לו עצה אחרת. ולפי"ז גם בני"ד, אף שיכול להמתין לחברו עד שיצא מביהכ"נ, מותר לו להכנס ולקרא לו, ע"י שיקרא או ישהה מעט.

בשולי הדברים:

בדברי הראשונים והפוסקים מצינו שיש דין של "מורא מקדש" בביהכ"נ ודין נוסף של כבוד ביהכ"נ. ולכאורה החילוק בין שני הדברים, שזה בשב ואל תעשה וזה בקום ועשה, כדמצינו לענין אב ואם, שיש דין "מורא" שלא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו וכדו' ויש דין "כבוד" - מאכילו ומשקהו וכדו'.

ולפי"ז בנדון הנ"ל מקיים את שני הדברים. דין מורא - בכך שנמנע מלהכנס לביהכ"נ לצורכו ודין כבוד - שכאשר נכנס לביהכ"נ אומר ד"ת או יושב, שיש בזה כבוד בקום ועשה.

הרב מנחם וינטר

במגילה כח: אי' דהנכנס לביהכ"נ לקרוא לחברו, אם ת"ח הוא שיאמר איזה הלכה ואם יודע משנה שיאמר משנה ואם יודע רק מקרא שיאמר פסוק ואם אינו יודע כלום יאמר לתינוק שנמצא ורגיל לקרות שם שיקרא לו פסוק [כנראה אפילו אם לא יבין], או שישנה בביהכ"נ בעמידה או בישיבה, ויקרא לחברו שרוצה לומר לו משורו ע"כ. מבואר שאין היתר להכנס משנה לביהכ"נ רק לצורך עצמו אלא שיהיה גם לצורך גבוה. וכתב הלחם משנה שדוקא קודם ילמד או ישירה ורק אח"כ ידבר עם חברו, והטעם כדי שיראה שזה עיקר כניסתו והדבר עם חברו טפל. ומה שכתב שאח"כ יצא הכוונה יצא לדבר עם חברו, אך אין הכוונה שכשלא יודע לקרא יעשה הפוך. ונראה לדייק מלשון הגמ' שצורבא מרבנן לא יספיק לו לשהות או לשמוע מיונקא דכיון שיכול לומר שמועה או משנה עדיף כדי להוכיח שזה עיקר אצלו, ורק מי שאינו יודע ללמוד יוכיח ע"י עשיית דבר מצוה כל שהוא, דלכאורה מה שמצינו שהשינה בביהכ"נ נחשבת מעסקי המצווה זה בעניין שצריך אדם לשהות בביהכ"נ קודם התפילה וזה נלמד מהפס' אשרי יושבי ביתך, והרי שם מדובר ביושב בביהכ"נ כדי שיעור שני פתחים כדי שיהיה מיושב לצורך התפילה, א"כ ישיבה זו טפילה לתפילה שכתב אח"כ, אבל כאן שאינו יושב לצורך התפילה מה ענינו לעסק מעניני המצווה. אלא כנראה שא"צ עשיית מצוה גמורה אלא דבר שנראה כמצוה. ובערוה"ש כתב דהאדם ששוהה יכוון להדיא לשם מצות שהיה בביהכ"נ. ולכן מי שיכול לומר מצוה ממש ע"י אמירת ד"ת לא יצא בישיבה גרידא. ולמעשה מהני גם השהיה דע"י אין בכניסה לזלול בביהכ"נ דהרי אין לו עצה אחרת, אך כדי שלא יראה שנכנס לחפצו בלבד לכן יוסיף מצוה כל דהו ויעשה ראשונה כדי שתראה עיקר.

הנכנס מפני הגשמים או החמה, מבואר בגמ' שם מהא דרבינא ורב אדא בר מתנא הוו קיימי ושאלו שאילתא מרבא אתי זילחא דמיטרא עייליה לבית כנישתא אמרי האי דעיילנא לבית כנישתא לאו משום מטרא אלא משום דשמעתתא בעי צילותא כימא דאסתא. ומבאר רש"י שם שלא היה גשם חזק ואם היו עסוקים במילי דעלמא לא היו נכנסים לביהכ"נ אבל בגלל שהם עסקו בתורה ובעי צילותא לכן נכנסו. ויש לדייק ממעשה זה ב' דברים: א' דאם היה גשם חזק שגם למילי דעלמא היו נכנסים, היה אסור להכנס, ול"מ הסברא דשמעתתא בעי צילותא. והב' שאם לא היה גשם חזק ולמילי דעלמא לא היו נכנסים לביהכ"נ ולא היו עסוקים משמעתא. אסור להכנס כדי ללמוד. וכ"כ במ"ב, וההסבר הוא דכשיש גשם ונראה לעין שנכנס לביהכ"נ כדי להסתר מהגשם, בעי תרתי לטיבותא א. שיהיה מקום גדול להסתפק שמא לא נכנס בגלל הגשם. וב' שתהיה סיבה חיובית להיות במקום שאין בו גשם כי שמעתתא בעי צילותא. וכ"ז להנצל מהרואים וגם שהוא לא ירגיש כזלזול. ולכן בגשם חזק שנראה שנכנס לשם הצלה, לא מהני לה שיעסק בתורה ובעי צילותא. וכן שאין גשם חזק ולא ניכר שכוונתו הצלת מן הגשם, אבל כיון שאין את הסברא דשמעתתא בעי צילותא, אין היתר להכנס אע"פ שילמד אח"כ, כי צריך שיהיה ניכר דאינו מתכוון להנות מביהכ"נ.

אסור להכנס לביהכ"נ על מנת לעשות קפנדריא, ומקורו מהמשנה לגבי ביהמ"ק, ואע"פ שבביהכ"נ מקילים, שהרי ריקה מותרת, מ"מ לגבי קפנדריא לא מהני כי גם בביתו אדם לא רוצה שיעשו קפנדריא. אם קודם לכן היה במקום זה קיצור דרך, מותר לעשות קפנדריא, והיינו משום שאין ניכר הזלזול, כיון שממשיך את הנוהג הקודם ואין בזה כונה של זלזול, וכדון מיצר שהחזיקו בו ברים שאסור לקלקלו, ובוה גם בביתו שלו לא יקפיד כהאי גוונא, כיון שהחזק שם קיצור דרך. וכן הנכנס שלא לשם קיצור, או הנכנס להתפלל, יכול לעשות קפנדריא. וכתב במשנ"ב עוד היתר אם נכנס כדי לקצר, אבל ישב ולמד או שהה קצת כדי שיעור שני פתחים, כבר נפקע איסור הקפנדריא.

מבואר דאף שהלימוד בביהכ"נ אח"כ מהני לצורך קריאה לחברו או לקפנדריא, מ"מ לא מועיל לשם כניסה מפני הגשמים. וצ"ב דהרי ענין קפנדריא ענינו כבוד ויראת מקום התפילה, וא"כ אמאי מהני לקפנדריא ולא מהני לנכנס מפני הגשמים. אך לפי דברינו לעיל י"ל דבכניסה מפני הגשמים בעינן תרתי לטיבותא ולכן לא יעזור הלימוד. אבל בנכנס על מנת לעשות קפנדריא הרי מצינו שבמקום שהיה מיועד מקודם לקיצור דרך, מותר לקצר אפילו כשנכנס לשם קפנדריא, וה"נ דהנכנס לשם קפנדריא ולומד שם מקודם וזה מוכיח שזה עיקר כניסתו, הרי זה עוקר את כוונת הקפנדריא והופך אותו לנכנס שלא לעשות קפנדריא, ולכן מותר אח"כ לעשות קפנדריא.

ולפ"ז יש ליישב משה"ק בבית ברוך על חידושו של המ"ב דמהני לימוד לכניסה לביהכ"נ, מהגמ' במגילה כ"ז דר"א בן שמוע אמר לתלמידיו הזכות שהארץ ימים "מימי לא עשינו קפנדריא בביהמ"ד", וביארו הראשונים דהרבותא שלא עשה קפנדריא אפילו במקום שהיה שם שביל מעיקרא, דמדניתא מותר והוא החמיר על עצמו. ושאל הבית ברוך דלפי המ"ב יש ציור יותר פשוט של רבותא, בגוונא שנכנס ללמוד ועשה קפנדריא דלפי המ"ב מותר והוא החמיר על עצמו. אך לדברינו י"ל שהיתרו של המ"ב דלא חשיב כלל קפנדריא דהרי לימודו עיקר וחפצו טפל, וא"כ אין זה בגדר מימי לא עשינו קפנדריא, אע"כ דהחידוש בגוונא שנכנס לשם קפנדריא רק שהיה שביל מעיקרו.

הרב משה צבי רודמן

כתב הח"ח (עשין ז) שהמדבר לשה"ר ורכילות בבית המדרש או בבית הכנסת עובר עוד על מצות עשה "ומקדשי תיראו", ובהמ"ד שלנו ג"כ בכלל מקדש הוא כמו שמבואר בפוסקים. ונצטוונו בזה הפסוק לירא ממי ששוכן בה, ע"כ. ובבמ"ח (אות ח) הביא דכן נראה ביראים (סי' שכד) ובסמ"ג (סי' קסד) ובסמ"ק (סי' ו), דמשמע שהוא דאורייתא, שהרי הביאו ע"ז ראייה מתו"כ.

ועי"ש בראשונים דכתבו תחילה המצוה דמורא מקדש, וע"ז כתבו דה"ה בהכ"נ משום דנקרא מקדש, והביא היראים מתו"כ "והשימותי את מקדשיכם" לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, עוד הביא מגמ' מגילה עה"פ "ואהי להם מקדש מעט בארצות אשר הדחתים שם" אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, נמצא דבכלל "מקדשי תיראו" גם ביהכ"נ וביהמ"ד. אמנם בבבמ"ח הביא דבפמ"ג (סי' קנא) כתב דמורא בית הכנסת הוא דרבנן, מקרא הנ"ל, וע"ע במשנ"ב (סי' קנא סק"א).

ומצינו גם על בנין בית הכנסת ד"א דהוי דאורייתא, עי' רבינו יונה (פ' תרומה), דכשם שהיה מצוה לעשות משכן כך יש מצוה בבית הכנסת שהוא מקדש מעט בזמן הגלות שהשי"ת שורה שם. [ומקור לזה בזוה"ק (פ' נשא) עה"פ "ועשו לי מקדש"]. ועי"ע באורך בשד"ח (מע' ב אות מג ומד) בבאיור השיטות בזה.

ויש להעיר, דנראה מדברי הפוסקים הנ"ל [ובפרט ברבינו יונה], דקדושת בהכ"נ מה"ת התחילה רק לאחר החורבן, שאז נקראו "מקדש מעט", שאחרי שנחרב הבית וגלתה שכינה ממקומה נקבעה בביהכ"נ וכמ"ש בקרא "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר הדחתים שם", ומשמע דלפני כך לא היה בבחינת זה. וכן ל' הסמ"ק "מורא מקדש, ובזמן הזה הוה בית הכנסת מקדש מעט". וכ"מ בברכות (ח) דמיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה בלבד, וע"ע בלבוש (סי' קנא א). ומזה אף יש למצוא מקור להא דקדושת בית המדרש דאורייתא, דהם ד"א של הלכה וכמ"ש בברכות שם.

אמנם יל"ע מהתו"כ דדריש "והשימותי את מקדשיכם" על בתי כנסיות ובתי מדרשות, דכתב ע"ז הח"ח דנראה מדרשה זו שיש להם קדושה מה"ת, ובשם דאף לפני החורבן יש קדושה מה"ת. ויש ליישב דהתו"כ קאי על בית שני, [אף דכידוע הרמב"ן חילק דקלות דתו"כ קאי על בית ראשון, וקלות דמשנה תורה קאי על בית שני]. דיש לומר דמזמן שנחרב בית ראשון אף לאחר שנבנה בית שני, נחשבו בתי כנסיות ל"מקדש מעט" ובפרט דבבית שני אחד מהדברים שהיה הבית חסר הוא השראת השכינה, וא"כ נשאר בתי כנסיות ל"מקדש מעט". ויש להביא לזה קצת סמך, דלכאורה לא מצינו בבית ראשון שהיו בתי כנסיות, וכמו שנראה ברמב"ם (תפילה פ"א ה"ג).

והנה נחלקו הראשונים בעיקר מצות תפילה האם חיובה מה"ת או מדרבנן, דלהרמב"ם (תפילה פ"א ה"א) הוי מ"ע להתפלל בכל יום עכ"פ תפילה אחת, ולהרמב"ן (מצוה ה) הוי רק מדרבנן, ורק בעת צרה הוי מה"ת. ויש להעיר לדעת הרמב"ן איך יתכן דקדושת בהכ"נ הוי מדאורייתא, הלא עיקר חיוב תפילה הוי מדרבנן. ועי' שד"ח (מע' ב אות מג) שכתב בדעת הרמב"ן (שהובא בר"ן במגילה) דקדושת בית הכנסת הוי מה"ת, וצ"ע.

והנראה לבאר בזה עפ"י מש"כ הערה"ש (סי' פט ס"ד) בשיטת הרמב"ן, דאף דלא נמנה תפילה במ"ע, מודה דיסודו ועיקרו מה"ת, וכמ"ש על שלשה דברים העולם עומד, תורה עבודה וגמ"ח. ואחר החורבן התפילה היא במקום העבודה, עיי"ש. ונקט בדעת הרמב"ן דאף שלא נמנה במ"ע פרטי, עכ"ז הוי חיוב מה"ת להתפלל מסברא, עיי"ש. [וכמדו' בשו"ת אג"מ גבי בני נח]. ובדומה לזה כתב גם בחי' הגר"ח (הל' תפילה), דאף שחיוב התפילה להרמב"ן אינה מה"ת, קיומה וענינה הוי מה"ת. [ונראה דפליג על הערה"ש דנקט דיש גם חיוב מה"ת]. וע"ע ברמב"ן בדרשת תורת ה' תמימה, דתפילה באה כתוצאה מאמונה מוחלטת במציאות ה' ויכולת שינוי הטבע, עיי"ש.

ויש לצרף לזה דברי הרמב"ן הידועים בסו"פ בא, דכוונת רוממות הקול בתפילה, וכוונת בתי כנסיות וזכות תפילת הרבים, זהו שיהיה מקום לבני אדם מקום שיתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניך בריותיך אנחנו וכו'. הרי להדיא דתפילה ובתי כנסיות אינו דרבנן בעלמא, כי אם יסוד ותכלית הבריאה, [ומשמע קצת דגם חיובה מה"ת וכערוה"ש]. וע"ע ברמב"ן (גיטין לה: בהן קדושת).

ועפ"ז י"ל דלכן גם לרמב"ן חשיב בנין וקדושת בית הכנסת מדאורייתא, אף אם אינו מצוה להדיא, מ"מ עיקר קנינה וחיובה הוא מה"ת, ולכן בנינו וקדושתו דאורייתא. [ועי' בשו"ת חת"ס "או"ח סי' לא ובח"ו סי' מג] דבבנין ביהכ"נ מקיימים מצות עשה ד"ונקדשתי בתוך בני ישראל", וי"ל דמקור דבריו בדברי הרמב"ן הנ"ל].

[ויל"ע לפי כל זה, האם יש ענין מדאורייתא לבנות בית המדרש ללימוד תורה, בפרט דמצות ת"ת הוא מדאורייתא, וי"ל דמאחר דקרוי "מקדש מעט" יש ג"כ חיוב כמו בית הכנסת. ולפ"ז יל"ע אם היה חיוב לבנות ביהכ"נ וביהמ"ד בזמן בית ראשון, דלכאורה ל"ה בכלל מקדש מעט, ויל"ע].

הסתרת אור מהלונות בית הכנסת

הרב אליעזר הוין

קיי"ל כי "הבונה כנגד חלון בית הכנסת אין מספיקין לו בהרחקת ד' אמות לפי שהוא צריך אור גדול" [שו"ע אורח סימן קנ סעיף ד]. כלומר, על אף שבשו"ע חו"מ סימן קנד, י מפורש כי הבונה כותל מול חלון תכרו נדרש הוא להרחיק ארבע אמות בשביל שלא יאפיל ויצל עליו, בבית הכנסת - שהוא בית הצריך לאור רב, חייבוהו חכמים להרחיק יותר. כמה יותר? בא"ר ס"ק ד, ובכנה"ג בחו"מ שם מפורש שיש להרחיק שמונה אמות. ובנוב"י אורח סי' טז כתב שהוא לפי ראות עיני החכמים ועכ"פ אין צורך ביותר מח' אמות.

ובספר עולת כהן הסתפק בדבר חדש: האם החיוב של הרחקת שמונה אמות הוא מדיני "שכנים", דכשם שיש לבעל החלון זכות תביעה על שכנו להרחיק כותלו מחמת אפילתו, כך לבית הכנסת יש זכות תביעה על שכנו שירחיק כותלו, רק שבבית הכנסת אמדוהו לשמונה אמות, או דנימא שהוא דין מדין "כבוד בית הכנסת" שמחמת חשיבותו וכבודו זקוק הוא לאור גדול ועל כן החמירו בו חכמים והרחיקו את צילו.

נפק"מ תהיה היכן שבנין הבית ממול לחלונות בית הכנסת נבנה על ידי מתפללי בית הכנסת עצמם לצורכי בית הכנסת וכגון שמשכירים את המבנה החדש לצורך קופת ביה"כ, דאם הוא מדין "הלכות שכנים" הרי שכאן שהשכנים הם מתפללי בית הכנסת ועושים זאת לצורכו של ביה"כ, לא שייכת תביעה על ה"שכנים", אחר שזה לצורכו, אכן אם הוא מדין "הלכות כבוד בית הכנסת" אין לכאורה שייכות לעובדא שהענין רווחי לבית הכנסת, שכן סוכ"ס אורו וכבודו של הבית מתמעט. נפק"מ נוספת תיווצר במקום ספק, כגון שיש להסתפק האם החזיק בית הכנסת חזקת תשמישין בחלון, דאם הוא דין של "הלכות שכנים" הרי נתבאר בשו"ע בהלכות מזיק שגם מספק אסור להזיק, ויחוייב השכן להרחיק כותלו, אכן אם הוא דין של "כבוד בית הכנסת" הרי שאינו אלא דין דרבנן [לשיטות רבות] והספק יהיה לקולא. נפק"מ שלישיית תעלה במקום שבאו לבנות בית הכנסת סמוך לכותל פחות משמונה אמות, דאם הוא מהלכות שכנים, הרי שכשבים לבנות את הבית, לא חייבים לבנות דווקא במרחק מסויים, שהרי כאן לא שייכת "תביעת שכנים" שהכותל הלא קדם, אכן אם הוא מדין "כבוד בית הכנסת" נראה שיהיה צריך להחמיר ולהדר לבנות את הבית דווקא במקום הרחוק לפחות שמונה אמות מכותל, שאין הצל מכבודו של ביה"כ. וכתב שם, דמהא שהזכיר השו"ע הלכה זו ב"הלכות בית הכנסת" ולא ב"הלכות שכנים", מוכח דהוא דין של "כבוד בית הכנסת". גם בלבוש כתב ש"מרחיק יותר לפי שכבוד בית הכנסת הוא שיש בו אור גדול".

אלא שמעיון במקורות הדין נראה שאין כלל מקום לספק. הנה, הלכה זו של "מרחיקין יותר מד' אמות בבית הכנסת" לא נתפרשה בש"ס, וגם לא בטור וברמב"ם. המקור היחידי לדין זה הוא מדברי האגודה שהובאו בב"י סימן קנ, ד: "מצאתי כתוב בשם ספר אגודה בפרק השותפין מפירוש ר"י הבאתי ראיה על אחד שבנה כנגד בית הכנסת ורצה להרחיק ד' אמות ואמרת דבית הכנסת צריך אורה גדולה כמו איספלידא דהכא".

ביאור הדברים: במסכת ב"ב דף זא, מובא מעשה אודות שני אחים שחלקו בירושת אביהם. אחד נטל איספלידא [טרקלין, רש"י], ואחד נטל גינה הצמודה לטרקלין. הקים בעל הגינה כותל בקצה גינתו הסמוכה לטרקלין. אמר לו בעל הטרקלין: קא מאפלת עלי. אמר לו בעל הגינה בדידי - בשטחי אני בונה. ופירש רש"י שלכך יכול לומר לו בעל הגינה 'בדידי קא בנינא' לפי שלא החזיק בעל הטרקלין באור החלון שלש שנים בשביל שיוכל לטעון כי אסור כעת לכסות אותו. ובתוס' הרבו להק' שוודאי לא שייכת טענה כזו שיוכל בעל הגינה לחסום לבעל הטרקלין את האור, שהרי על מנת כן נטל את המבנה, ובית בלי אור אינו בית. לכך פירש ר"י שמדובר באכסדרא, והמבנה הוקם בריחוק של ד' אמות, וממילא אינו חוסם את האור אל האכסדרא לגמרי. אלא שהיות ומדובר באכסדרא הזקוקה לאור רב טוען לו בעל האכסדרא כי הכותל שבנה, על אף ריחוקו ארבע אמות - ממעט באורה. על כך כותב בעל האגודה בסימן יב, כי הוא הדין בבית הכנסת הזקוק לאור רב, כמו באכסדרא, יש חיוב להרחיק יותר מד' אמות.

לפי זה פשוט וברור כי דינו של הב"י שממנו לקוחה ההלכה בשו"ע הוא דין בהלכות שכנים ולא שייך לענין כבוד בית הכנסת, ומה שכתב הלבוש שהוא "כבוד בית הכנסת" כוונתו בפשטות היא שלכך מקבל ביה"כ את דין "אכסדרא" הזקוקה לאור גדול, אך יסוד חיוב הרחקה הוא מדין "הלכות שכנים". [ושוב ראיתי שבספר עול"כ כתב כעין זה]. אלא שעדיין צריך ביאור גוף דברי האגודה שלמד משם, שכן טענת בעל האכסדרא היא מתקבלת כמבואר בגמ' שם, ולהלכה נפסק כי הדין עם בעל הגינה, ויש לעיין.

שואל בענין

הרב מנחם ש. כהן

א. יש להסתפק בענין פאר לבית הכנסת אדם שחפץ לתרום נברשת וכדו'. ויכול ליתן נברשת קטנה בעלת ערך יקר, מזהב או מכסף. או יתן נברשת גדולה מאד מחומר יותר זול אמנם יופי יותר יהא לנברשת השניה. במה נחשב יותר לרומם את בית אלוקים לפי הנוי או כפי ההשקעה.

ומרהיטות הגמ' ב"ב ד. היה נראה להוכיח שלכ' עדיף יופי מאשר ערך דזהו שהשיבו חכמים להורדוס שחפץ לצפות המקדש בזהב והשיבו לו שאבני השיש יותר מהנים בראיתם.

וכן מהגמ' יומא לט. בזה שהשאירו דלתות ניקנור מנחשת ולא החליפו לזהב, ומן הסתם הזהב יוקר ערך, חזינן שכלפי כבוד המקדש (והוא הדין בית הכנסת) עדיף מה שניכר טפי הנוי מאשר הערך האמיתי וע"י.

ב. יש להסתפק בבית הכנסת גדול שנתמעטו בו המתפללים אי רשאים למעט בחללו דהיינו לסגור חלקו ע"י מחיצה כדי שיהא יושבים צפופים ולא יראו בו רווחים בין המתפללים.

ומקום הביורור האם יש בזה נידון של הורדת קדושה ביחס לאותו מקום שסוגרים אותו ולכאורה מדברי החת"ס בת' או"א ת' לב. היה נראה למילף שאין בזה נדנדוד של איסור.

ג. בשדי חמד סוף מערכת בית הכנסת הביא מפוסקים הגם שמקבלים מוכרי גבה לשימושי בית הכנסת, לבנין הבית אין מקבלים דומיא דאין מקבלים מהם סיוע לבנין הבית ובית הכנסת דינו כדין בית המקדש.

ויש בזה הרבה מן החידוש דבסוגיא בערכין ו: וברמב"ם ס"ב שקלים נראה שהוא דין מסוים שלא יאמרו שיש להם חלק בירושלים והרי לבדה"ב מקבלין מהם אם נתנו, ודתם הוא חשש של רפיון ידים בזה ששותפים לבנין המקדש. ומנלן לחוש בכל ביה"כ.

ד. כתב הרמב"ם בית הבחירה פ"א הי"א מייפין כפי כחן. ולמדו בשיטתו המחברים שהגם שתמיד הידור מצוה עד שלישי, בבנין בית המקדש שאני, וחכ"א צידד בזה שהוא עפ"י פירוש התרגום עה"פ בבשלח זה א-לי ואוהו ואבני לי מקדש, ולכן שאני מצות בנין המקדש משאר מצוות. ויש לדון אי גם כלפי בנין ביה"כ ינהג חידוש דין זה.

ה. במשנה במסכת מדות פ"ד מבואר שבמקדש אחר הדלתות לא היה טוח בזהב לפי שלא היה ניכר, ולמד מזה בבאור הגר"א או"ח קמז ו' להכריע במעיל ס"ת, שצד אחד פשתן וצד אחד משי, מה ליתן סמוך לצד הספר, שיש ליתן היפה כלפי חוץ שאין הידור מצוה כשלא ניכר כלפי חוץ.

ויש לברר האם נשמע מהלכה זו שאין ענין ליפות ולהדר בבית הכנסת אותם המקומות המכוסים כגון הכתלים שאחורי ארונות הספרים וכדו'.

מעלת בית הכנסת כמקדש

והכלים האלה שהיו של זהב, וגם התרומה שהיו בה זהב וכסף ואבנים טובות ושאר הדברים ההם, לא שהשכינה היתה צריכה לכך, אלא **לכבודן של ישראל, שיהא המקום שהשכינה שורה בו ביניהם יותר נכבד**, אפילו בנגלה מנו לעיני הכל, חכמים ושאינן חכמים. ולפי מעלת הכלים וקרבנתם אל השכינה, היתה מעלת החומר שלהם, ולפי זה היו מהדרים אותם שאר העם... וכאשר נצטוו בסיני לפאר ולהדר בית מקדשם ומשכנם, כאשר אמרנו, כן ראוי לנו לעולם להדר בתי כנסיות ובתי מדרשות, שהם לנו במקום המשכן ובית המקדש, כאמרו ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם. פי' רבינו יונה עה"ת, פר' תרומה

מצאנו במלאכת המשכן "ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת". וכן מצאנום בבנין שלמה דכתיב (מלכים א ז, זי) וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת. שלשתן בה"א הידיעה לרמוז שיש להם ענין... והן כנגד שלשה עולמות: האחד העולם הזה בכללו, והשני העולם הקטן האדם, והשלישי העולם הבא... ולכן באו בזו הפרשה שלשה תרומות. ויקחו לי תרומה, תרומתי, וזאת התרומה... שנבנה הבית בחכמה, והתבונן בתבונה, ונמלאו החדרים בדעת...

ובעונותינו שחרב מקדשינו נשארו לנו בתי כנסיות הנקרא מקדש מעט, ויש לנו לשבת בהם במורא בזיע וברתת כיושב לפני שכינה ולהתפלל שם בכוונה, כמו שאמר דוד לבי ובשרי ירינו אל אל חי, ובה נזכה לשלשה עולמות הרמוזים בחכמה ובתבונה ובדעת, בעולם הזה ועולם הנשמות ועולם הבא, והוא הטוב הצפון ושכר כל המצוות.

דרשות ר"י אבן שועיב [תלמיד הרשב"א] פר' תרומה

אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרינה ואל התפלה, במקום רינה שם תהא תפלה. וענין רינה הוא שבח ותהלה לאל יתברך, וזה בלי ספק אין מקום אמירתו אלא בביה"כ, כי הוא מקדש מעט, וכמו שבמקדש היו הלויים משוררים ומשבחים לאל בדוכנם, כן ראוי להיות שבחו יתברך נאמר בבית הכנסת, שהוא מקום קבוץ בני אדם לשבח אותו בדבר שבקדושה...

בית אלקים שער התפלה פ"ה

הרב יצחק לוי

כתיב 'והשימותי את מקדשיכם' (ויקרא כו, לא), ודרשו בספרא (בחוקות פ"ב), "מקדש מקדשי מקדשכם, לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולמדו מזה הפוסקים דיש דין מורא מקדש בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובמגילה (כט.) עה"פ 'ואהי להם למקדש מעט' (יחזקאל יא), "אמר רבי יצחק, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל". ומבואר מכאן שבתי כנסיות ובתי מדרשות עומדים בזעיר אנפין במקום המקדש בבנינו. ושומה עלינו להבין מדוע דוקא שני אלה עומדים במקום המקדש.

והנה בתי הכנסיות העומדים לתפילה פשוט שהם במקום המקדש, שרי יסוד המקדש היה עבודת הקרבנות, ותפילות כנגד תמידין יתקנו (ברכות כו:), וכתב כי בתי תפילה יקרא לכל העמים' (ישעיה נז, ז), ובברכות (לב:), "אמר ר"א, מיום שחרב בית המקדש נעלו שערי תפלה", וביבליק"ש (תהלים רמז תרנט) אמרו שהמתפלל בבית הכנסת בעולם הזה, כאלו מתפלל בבית המקדש, שנאמר 'ואהי להם למקדש מעט בגוים'.

אלא דיש להבין מדוע **בית המדרש** נקרא מקדש מעט.

ונראה הטעם, משום ש"עיקר המקדש הוא עבור התורה והסנהדרין" (שיח יצחק לר"א חבר, דרוש לפרשת תרומה), "אור התורה הוא תכלית המשכן" (העמק דבר תצוה כז, כ). ועיין בשמור"ר (לג, א) משל על בת מלך וכו'. **מקדש** הם אותיות **דמש"ק** שהוא נוטריקון דולה ומשקה (עיין יומא כח:), ובסוף התפילה אומרים "ותן חלקינו בתורתך - ושם נעבדך וכו'". ואלה דבריו הנפלאים של הגר"א (אורות הגר"א תורה פ"ח מליקוט בתיקו"ז), "עכשיו אין אנו מקבלים שום דבר חדש בתורה כמו בזמן המקדש, אלא מה שאנו מוצאים בדברי הראשונים, ובזמן בהמ"ק היו משקים לתורה כו', משא"כ עתה מלכה ושריה בגוים אין תורה, ואין לנו אלא ספיחי הראשונים, הלואי שנוכל להבין את דבריהם", עכ"ל. ויש מקורות רבים בחז"ל המורים על יסוד זה, ואכמ"ל.

ולכך היה משכן הארון בקודש הקדשים שהוא מקום הכי קדוש במקדש, מפני שהוא מסמל את התורה (כידוע שיש רמזים רבים בחז"ל בארון לתורה (עיין ברכות סג:; ב"ק יז. יומא עב:), ובו הלוחות, וספר תורה מונח בצידו.

ולא היה לפני ולפנים רק הארון המסמל את התורה, ועבודת הקטורת המסמלת את התפילה, וכמו שנאמר 'תיכון תפילתי קטורת לפניך' (תהלים קמא, ב), כי כאמור, שני אלה הם יסוד המקדש. והטעם, משום ששניהם מביאים את האדם להתחבר אל הבורא, ש"ע"י התורה נעשים קב"ה וישראל חד (זוהר אחרי), וכן ענין התפילה הוא החיבור לקב"ה. תפילה הוא מלשון "נפתולי" שענינו חיבור, וכן מלשון "תפילה" המחברת בין השמן והאור - הגוף והשכינה.

ולכך אמרו בברכות (ח) שיש להתפלל במקום הלימוד, משום הא דאמר עולא "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", דכיון שד"א של הלכה הם "מקדש מעט", ע"כ יש לחבר את התורה והתפילה למקדש מעט אחד.

והחיד"א כתב עה"פ 'ויעקב איש תם יושב אהלים', **אהלים** לשון רבים, היינו אהל תורה ותפילה. והנה מצאנו לשון "אהל" כלפי תורה גם ביששכר 'יששכר באהליך' (ויחי מט, ג), 'אדם כי ימות באהל', וכן בברכות (טז). ולשון "אהל" כלפי תפילה מצאנו בפסיקתא זוטרתא (בראשית לא, לג), 'ויבא לבן באהל יעקב. מלמד שהיה לו ליעקב לבדו **אהל לתפלה**'. ובסנהדרין (קה: דרוש עה"פ 'מה טבו אהליך יעקב', 'ביקש [בלעם] לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות'. וי"ל ששניהם נקראו "אהל" על שם ששורשם במקדש שנקרא "אהל", שהרי המשכן נקרא "**אהל מועד**", וגם המקדש נקרא "אהל", עיין יומא (ט:), פסיקתא רבתי (פיסקא כח), תנא דבי אליהו רבה (פרשה כח).

עוד נראה לבאר באופן אחר, דאף מה שנקרא בית הכנסת "מקדש מעט" אינו אלא עבור התורה לבד. ויבואר עפ"י מש"א בניזר (כג:), "מאי דכתיב 'לתאוה יבקש פכד ובכל תושיה יתגלע' (משלי יח), 'לתאוה יבקש נפרד', זה לוט, 'ובכל תושיה יתגלע', שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, דתנן עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם". וכתבו התוס' "ובכל תושיה יתגלע. בכל התורה יתגלע קלונו, בשתי תורות, **בתורה שבכתב** 'לא יבא עמוני ומואבי' היינו **בבתי כנסיות, ובתורה שבע"פ בבתי מדרשות**, ששונים בהם עמוני [ומואבי] אסורין ואיסורן איסור עולם", עכ"ל.

ומבואר מדבריהם שבתי כנסיות הם מקום לימוד תורה שבכתב, ובתי מדרשות הם מקום לימוד תורה שבע"פ. וסמך לדבריהם מגמי ברכות (ז:), שאמרו "באקרויי בנייהו לבי כנישתא", הרי שמקום לימוד התינוקות [שהוא תורה שבכתב] הוא בבית הכנסת. והגר"א גם פירש חילוק זה בכמה מקומות (שה"ש ב ג, משלי א כא, ברכות ו. ועוד), וכתב שזה הענין להתפלל דוקא בבית הכנסת, מפני שהוא מקום לימוד תורה שבכתב ע"י התינוקות. וזה מורה ג"כ על החיבור בין תורה ותפילה. ומעתה נראה דבית הכנסת ובית המדרש שניהם נקראו "מקדש מעט" ע"ש התורה, שזה היה עיקר תפקיד המקדש וכו"ל.

ביהכ"נ - מקדש מעט

במגילה כט. ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל יא, טז) אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל [יש ראשונים דל"ג שבבבל, ולכאו נפק"מ אה"ה בביהכ"נ בזמן המקדש או רק בזה"ז, ועי' בל' הסמ"ק לק].

והוא דין גמור כמ"ש המרדכי במגילה (תתכו) דביהכ"נ שחרב אין מספידין וכו' כי ביהכ"נ נקרא מקדש מעט. ולכן אסור לנתוך דבר מבית הכנסת, [עי' לק]. ומבואר מורא איסור דאורייתא מכח דנקרא מקדש מעט. וכ"כ הסמ"ק (ו) במצות מורא מקדש, ובה"ז בית הכנסת מקדש מעט. [וכן בהמשך שם הביא מהל' מורא בביהכ"נ]. הרי זהו דין דאורייתא.

וכתב המהרי"ק (קסאה) בכל מקום דימו רבותינו ז"ל ביהכ"נ לבית המקדש, כדאמרין בפ' בתרא דמגילה ואהי להם למקדש מעט וכו'. ותנן נמי ביהכ"נ שחרב וכו' שנאמר והשימותי את מקדשיכם וכו'. ומתוך זה כתב שם המרדכי דאסור לנתוך דבר מביהכ"נ וכו' שהוא בל"ת. ושמת מינה דילפינן ביהכ"נ ממקדש, ותניא בספרי מקדש מקדשיכם לרבות בתי כנסיות, ואמרין נמי בפ"ק דשבת כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ סופה חריבה, דכתיב לרומם בית אלקינן ולהעמיד חרבותיו. ואע"ג דההוא קרא דלרומם בית אלקינן כתיב בעזרא גבי בנין ביהמ"ק... אמנם ע"י חת"ס בשבת יא. שהתקשה היכי ילפי מפי' לרומם בית אלקינן והרי קאי על ביהמ"ק, ודקדק בד' רש"י דמשו"כ נקט דהלימוד מסיפא דקרא, ולא ילפינן מביהמ"ק.

מצות בנין מקדש מעט

כתב רבינו אפרים בפי' התורה "**ועשו לי מקדש**" בתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב. וכך נקט להל' בשו"ת מחזה אברהם (או"ח לז) דבנין ביהכ"נ הוא בכלל מצות "ועשו לי מקדש". ונפק"מ שצריך לשמה ושלא יבנה גוי, [עי' ברכ"י ד"א שאין לבנות ע"י גוי, והובא בביה"ל ר"ס קנ].

ובאג"מ (או"ח ח"ב מד) כ' דהוא מצוה מדרבנן לבנות ביהכ"נ בקדושה שייחשב מקדש מעט, והוא **מעין מצות בנין בית הבחירה**, דאיכא מצוה מדרבנן לציבור שיהיה להם מקדש מעט. ודקדק כן מהרמב"ם פ"א מהל' תפילה שכ' כל מקום שיש בו י' מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפילה. ומשמע דהוא דין מצד עצמו [שכ' להכין בית, ולא כ' דמצוה להתקבץ וממילא ידעינן דאיכא בית]. ומשו"כ ל"מ תנאי בקדושת ביהכ"נ דה"ז מתנה על מה שתיקנו חכמים ותנאו בטל. כמ"ש בביה"ל ס"ח קנא ע"ש.

וכן משמע בס' הבתים (שערי ביהמ"ק ח) שכ' בתי כנסיות ובתי מדרשות, הם בגלותינו זה במקום מקדש וכו', לפיכך כל מקום שיש שם עשרה מישראל, צריך לבנות להם ביהכ"נ. ומבואר דהחיוב לבנות הוא מצד דביהכ"נ במקום המקדש.

בזוהר (בשלח נט:), איתא דמצוה לבנות מקדש למטה כצורת בימ"ק של מעלה ולהתפלל בתוכו כל יום. ומשמע דהמצוה היא לבנות ביהכ"נ וגדרה מצד המקדש, וכו"ל.

צורת ביהכ"נ כמקדש

עי' רש"י ברכות ו: (ד"ה אחורי) דפתח ביהכ"נ במזרח מעין מקדש ומשכן. ועי' פנ"י שם דמשו"כ **כותל מערבי שבביהכ"נ** מקודש ביותר.

וכ' בתשו' חת"ס (או"ח כח) הטעם שהבימה באמצע ביהכ"נ משום דהוא כמזבח הקטורת. ובנו בשו"ת מכתב סופר (ח"ב א) האריך בטעמי צורת ביהכ"נ שכך נהגו בכל ישראל, והכל מכוון לסייע בטהרת נפשנו ולהשרות השכינה כראוי. וביאר שהוא כתבנית ההיכל ומזבח העולה, וארון הקדש הוא זכרון ודוגמא לארון העדות. ולפניו תיבת הש"ץ דוגמא למזבח הקטורת. [ולכן הוא בדוקא על הקרקע, והאריך בשייכות התפילה עם הקטורת]. והבימה באמצע ביהכ"נ זכר למזבח הנחושת [ולכן היא מוגבהת במדרגות כמו הכבש] ע"י"ש ובס"ב.

יופי והדר

כתב רבינו יונה בפי' לתורה (פר' תרומה) וכאשר נצטוו בסיני לפאר ולהדר בית מקדשם ומשכנם, כאשר אמרנו, כן ראוי לנו לעולם להדר בתי כנסיות ובתי מדרשות, שהם לנו במקום המשכן ובית המקדש, כאמרו ואהי להם למקדש מעט... וראוי לבנותן בנין מפואר ולהגביהן יותר משאר בתי העיר... [ועי"ש מ"ש לענין המשכן דמשמע שתכלית ההדר היא לכבוד ישראל וכדי לקבוע בלבם כבוד המקום, ועי' מו"ח ח"ג פמ"ה]. וכך אי' בזוהר (שם) שצריך לבנותו **ביופי רב**, כי הוא כנגד מקום השראת השכינה.

אף עי' בירוש' שקלים (פ"ה ה"ד) עה"פ וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות, דרדף לתת צדקה לעניי תורה שעושים מצוות בכל עת מאשר לבנות בנינים והיכלות לביהכ"נ.

ואמנם בשו"ע י"ד רמט, טז כ' בשם יש מי שאומר (המהרי"ק) שמצות ביהכ"נ קודמת לצדקה לעניים. ובערוה"ש שם חילק בין עיקר הבנין לבין יופי וקישוט שאינו מעיקר מצות ביהכ"נ ונדחה מפני צדקה לעניים.

בברכות ו. א"ר יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר אלקים נצב בעדת אל, וכי רש"י דהלימוד מהל' בעדת אל דמשמעו "בבית מועד שלו". ומשמע דהשראת השכינה בביהכ"נ היא מצד עצמו ולא מצד שיש בו עשרה שמתפללים. וכלשון ר' יצחק שהקב"ה מצוי, כלומר כל שעה ולא רק בזמן התפילה, [וכן משמע קצת מדיני כבוד ביהכ"נ שנוהגים גם שלא בזמן תפילה, עיי' לק' בענין אורה].

ועיי' רמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ו דביהכ"נ הוא קודש כהר הבית והעזרות, וביאר החת"ס (י"ד רפא) דמשום השכינה ששורה בו גדוהו הוא דהוי דירה ומשכן לגבוה.

ועיי' בנדה יג. גבי בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאיכא ביעותותא דשכינה ומשמע דשורה גם שלא בשעת תפילה. אך עיי' מהרש"א שם שכי' שבאותו ביהכ"נ היתה שורה שכינה באופן מיוחד משום שבנוהו באבנים ועפר שהביאו מביהמ"ק ולכן שריא בו שכינה כמו בביהמ"ק. וסיים שם המהרש"א, מיהו בשאר בית הכנסת נמי איכא למימר דכל בי עשרה שכינתא שריא. ומבואר דפירוש דאין שכינה בביהכ"נ מצד עצמו אלא רק משום שיש בו י' שמתפללים בו. וצ"ל דמ"ש שהקב"ה מצוי אין זה גדר של שכינתא שריא, דזהו רק בבי עשרה. [ועיי' בחי' ראמ"ה בברכות שם וצ"ע]. וכן משמע בד' המבי"ט (בית אלקים ש"א פ"ה) דמעלת ביהכ"נ מצד שמתקצצים בו י' להקדיש, ולכן הקב"ה מצוי בביהכ"נ.

ובזוהר (ח"ג קכו) אי' בפס' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דכל בי כנישתא בעלמא מקדש איקרי, ושכינתא אקדימת לבי כנישתא.

באוה"ח בראשית (מוד), ביאר דיש דרגות רבות באור השכינה, ומנה שם מלמעלה למטה, השכינה על הר סיני, ביהמ"ק, נביא, ביהכ"נ ביהמ"ד, עשרה שעוסקין בתורה. יעו"ש.

ועיי' רלב"ג בפר' בטעם שהמקדש נקרא כך "להיותו קדוש כי הוא מוכן לעבוד בו השם יתעלה... ולזה אמר **ושכנתי בתוכם** ר"ל כי זה המקדש יהיה סיבה שתהיה שכינתי בתוכם". ולכאור' ה"נ י"ל בביהכ"נ דקדושתו משום שהוא מוכן לעבוד בו את ה' ומשום ששורה בו השכינה.

שם "בית הכנסת"

בשבת לב. תניא ר' ישמעאל בן אלעזר אומר בעון שני דברים עמי הארצות מתים [בחורים וילדים - יעב"ץ], על שקורין לארון הקדש ארנא, ועל שקורין לבית הכנסת בית עם. פי' רש"י - בית עם, לשון ביזוי שמתקבצין בו הכל.

וביאר המהרש"א ד"בית הכנסת" הוא לשון "כנסיה" שכולל את ישראל עם הקב"ה, כמ"ש במס' אבות כל כנסיה שהיא לש"ש, והקב"ה מצוי בביהכ"נ כדאי' בברכות ו. משא"כ "בית עם" דמשמעו כאילו היא מיוחדת לעם לצרכם ואין חלק אלקים בה.

וכעיי' כ' החכמת מנוח דהבזיון הוא במה שמייחסין הבית לעם ולא לה', ובזה שוללים ממנו הקדושה. דלשון כניסה שייך גם על השכינה שנכנסת שם. וכי' עוד דא"צ לקרוא לביהכ"נ בשם המוכיח על קדושה, רק שלא יהיה בל' בזיון, אמנם לפי הקבלה א"ש דגם שם "בית הכנסת" מורה קדושה, מלשון כנסת ישראל שהיא השכינה, וא"כ משמעו "בית השכינה".

המלא הרועים הק' מהפס' בירמיה (לטח), "ואת בית העם" ופירש שם רש"י שהוא ביהכ"נ, וכ"כ הרד"ק שם בשם מדרש. ותי' דאפשר שבימי הנביאים לא השתמשו בלשון זה לצורך אחר, אבל אח"כ נהגו לקרוא "בית עם" לקיבוץ העם בבתי תאטריות, ומאז נחשב לשון ביזוי.

נקיין ביהכ"נ

מגילה כח: ומכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים. ונפסק בטוש"ע קנאט ונוהגין בהן כבוד לכבדן ולרביצן.

ושם בסעי' ח' כ' השו"ע טיט שעל רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ועל בגדיו שום לכלוך. ומדנקט לה בהל' ביהכ"נ מבואר דאינו מצד התפילה אלא מדיני ביהכ"נ שלא להכנס עם לכלוך, והוא דין נפרד מדין מכבדין.

והמג"א (י) הביא מהס"ח שרבינו יעקב [ב"ר יקר, רבו של רש"י] היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש. ומשמע דיש מעלה וכבוד בעצם מעשה הכיבוד ולא רק בתוצאה שיהיה נקי. והיינו דקמ"ל המג"א דהוא דין גם בגברא ולא רק בביהכ"נ עצמו. ז"א דב' הסעי' הם ב' דינים נפרדים דבסעי' ח' הוא דין בביהכ"נ [בחפצא], ובסעי' ט' הוא חיוב מצד הגברא, ויתכן דהיא כעין עבודה שבמקדש (פסחים סד) שאמת המים היתה עוברת בה כדי להדיחה. והיינו שאינו רק למנוע לכלוך, אלא הכיבוד הוא מעשה כבוד מצד עצמו.

ונפק"מ בביהכ"נ שנעשה בתנאי, דיתכן דבזה אין דין בגברא לעשות מעשה כיבוד כיון שאין שם קדושת ביהכ"נ, אבל מי"מ עצם הלכלוך אסור מצד בזיון ביהכ"נ [שאסור גם בתנאי] והחיוב לשמור על נקינותו רק מצד הדין דסעי' ח'.

דעת ר"ח בתוס' ברכות גג. (ד"ה הא) שמדליקין נר בביהכ"נ אפי' כשאין צורך, אלא רק לכבוד בית הכנסת. וכן נפסק בטוש"ע קנאט, ונוהגים להדליק בהן נרות לכבדן. וציון הגר"א לברכות גג. ועיי' שו"ע ק"ס"ד דביהכ"נ צריך אור גדול [יותר מבית רגיל]. אכן י"ל ע"ע אם הוא מצד כבוד או רק מצד המציאות שיהיה נוח לקרוא שם.

וכ"כ הריטב"א ביצה יד. בענין הדלקת נר ביו"ט לצורך הלילה דאסור וכי' ומה שנהגו להדליק נרות בביהכ"נ לצורך תפלת ערבית, נראה לי טעמא משום דנרות בית הכנסת לאו להאיר לחוד עביד להו אלא לכבוד, ואפילו בשחר מדליקין אותן, **וכל היום ראיות לכך** כדאמרינן במדרש (פסיקתא דר"כ כא) על כן באורים כבדו ה', במה מכבדים אותו ר' ייבא בר כהנא אמר באליין פנסייתא, פי' עששיות ונרות שבבתי כנסיות. וכ"ה בתשו' הרא"ש (כלל ה' ח') והובא בטור סי' תקיד שאפי' ביום יש מצוה בהדלקת נרות בביהכ"נ. [וכ"ז שלא בשעת התפילה כדמוכח שם]. ועיי' ב"י שם, **דככל שעה שיש נרות דולקות בביהכ"נ הוא כבוד בית ה'**. אבל הביאור הלכה (תקיד ד"ה שהרי') כ' דמהגמ' בברכות יש ראייה רק שבלילה היה דולק נר משום כבוד, אבל ביום ושלא בשעת תפילה וכשאין אדם שם לא מצינו דיש כבוד בזה, עיי"ש.

והשל"ה בפר' תצוה כ' בפס' להעלות נר תמיד דיש מצוה שיהיה נר תמיד בביהכ"נ דומיא דמקדש (ועיי' מ"ש במס' תמיד נמ"צ עז) אכן בסו"ד כ' שיהיה דולק ערב ובוקר בשעת התפילה, ומשמע דתמיד אינו כל הזמן אלא כל יום. [ז"א דאינו כנגד נר מערבי אלא כנגד נרות המנורה בכלל].

עיי' במו"נ (ח"ג פמ"ה) שכתב בטעם **המנורה** "לכבוד ולתפארת לבית, כי הבית שדולק בו הנר תמיד הנסתר בפרכתו, **יש לו בנפש מעלה גדולה**. ובתורת המנחה [לתלמיד הרשב"א] כ' בשמו "שהיה אור הבית מזהיר בלילה **להוסיף אימה ואהבה** בלב הבא שם".

איסור נתיצה בביהכ"נ

הב"י בסי' קנא הביא מהמרדכי דכיון שביהכ"נ נקרא מקדש מעט אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת, דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בל"ת וכי' ואם נתץ ע"מ לבנות שרי דההיא נתיצה בנין מקרי. ומשמע דהוא איסור דאורייתא כנ"ל.

ועיי' בל' הרמב"ם בסה"מ (ל"ת סה) שהזהירו מנתוץ ומאבד **בתי** עבודת האל, וכי' וכל מי שעבר על דבר זה כגון שהרס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה. ומשמע דהאיסור כולל עוד ענינים הדומים לזה. ובאמת מפורש כן במנין המצוות שבתחילת הי"ד "שלא לאבד ביהמ"ק או בתי כנסיות או בתי מדרשות וכי' שנא' אבד תאבדון לא תעשון כן". וצ"ע שבהל' בית הבחירה פ"א הי"ז לא הזכיר ביהכ"נ.

ופסק כן הרמ"א בסו"ס קנב דמותר רק אם עושה ע"מ לבנות, ועפ"ז כ' הט"ז בסי' קנא סק"ג שאם רוצה לעשות גומא אפי' לצורך אסור. ועיי' פמ"ג (קנב א"א ו) שנסתפק בנותץ דרך השחתה אם לוקה ע"ז דומיא דמקדש, ונפק"מ אם מפסל לעדות.

אבל האור"ש בהל' מזוזה (פ"ה ה"א) כ' דאינו ממש כעזרה לענין זה, אלא במידי דבביתו לא קפיד איניש לא אסרינן בביהכ"נ כדמצינו לגבי מנעל ורקיקה שהקילו יותר מהמקדש, ולכן כשנותץ ע"מ לבנות מותר. וצ"ע דהרי לכאור' אינו שייך לגדרי מורא מקדש וכבודו אלא הוא ל"ת נפרד דלא תעשון כן לה; ומי"ל דתליא בגדרים של כבוד ביהכ"נ.

ועיי' א"ר שכ' בשם ר"י הלוי שהמעכב מלבנות ביהכ"נ ה"ז בכלל איסור נתיצה והריסה.

תרומה לביהכ"נ

כתב המהרי"ק (קסא, ה) ראוי **לדמות נדבת בית הכנסת לנדבת מלאכת המשכן**, שהרי בכל מקום דימו רבותינו ז"ל ביהכ"נ לבית המקדש, כדאמרינן בפ' בתרא דמגילה ואהי להם למקדש מעט וכי'.

אכן רש"י בערכין ו. (ד"ה שם) והרמב"ם הל' מתנו"ע (פ"ח ה"ח) חילקו בין מקדש לביהכ"נ לענין נדבת עכו"ם שאין מקבלין ממנו לבדק הבית כדי שלא יהיה להם דבר מסויים במקדש שנא' לא לכם ולנו לבנות את בית אלקינו. אבל לביהכ"נ מקבלין מהם לכתחילה.

ועיי' או"ש הטעם משום דביהכ"נ לגבי מקדש הוי כהדיוט כמבו' בהל' בית הבחירה פ"א ה"כ שאבנים וקורות שחצבן לביהכ"נ אין בונין אותן להר הבית.

ודעת השבילי דוד (מובא בשד"ח אות מט) שאין לקבל מגוי אף לצורך בנין ביהכ"נ כיון דדמי לבנין ביהמ"ק. ומ"ש שמקבלין ממנו הוא כשנתן דבר לביהכ"נ בנוי אבל לא לסייע בבנייתו.

הרב י. פישר

א. בעלמא קי"ל דאיכא סרך איסור במפקיע עצמו או החפצא מחיוב מצוה, ע"י בבה"ל בסי" קכ"ח ס"ד (ד"ה אינם רוצים לעלות לדוכן) ע"פ הגמ' בקידושין לג. יכול יעצים עיניו וכו' ת"ל ויראת, וביו"ד ססי שכ"ד דאסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע וכו', ובס' דרך אמונה (רפ"ד ממעשר בבה"ל ד"ה אבל אם הכניס תבואתו דרך גגות וכו') מדברי הראשונים ז"ל בההיא דהתם. וה"נ י"ל הכי בעושים תנאי מתחילה שלא תחול קדושת ביהכ"נ על מקום המיוחד לתפלה, ושייך בזה ע"ד מ"ש מהרש"א בח"א במ"ש בשבת (לב סע"א) ע"ה מתים בעוון שקורין לביהכ"נ בית עם ופי' דבית עם מורה כאילו הוא מיוחד לעם לצרכם ואין חלק אלקים בה כמו שהוא בביהכ"נ, וה"נ בני"ד במפקיעים לגמרי קדושת המקום ב"ה משם. אלא דאי משום זה כל שיש צורך אמתי בהפקעה לא נכלל באזהרה לדעיל, וכדמבואר בבה"ל שם ובאר"ח סי' תנ"ז ס"א (לגבי חלה הנ"ל) ובד"א שם בשם מהר"ם חלאוה וע"ד דמשתדלים מאוד להפקיע מהעובר דין בכור בהמה (עי' יו"ד סי' ש"ו ס"ד בהגהה ופתי"ש סק"ג ועוד) למען לא תהיה תקלת חטא, וה"נ אם רואים את הצבור פרוץ ח"ו בענין קיום דיני כבוד ביהכ"נ ומשום זה מתנים כדי להפקיע מעיקרא דין ביהכ"נ י"ל דאין סרך איסור. אך לקושטא דמילתא נראה לדון דאין כ"ז מועיל כלל מעוקר הדין וכדיבתאר בס"ד.

ב. על מה שהקשה בסי' קנ"א ס"א סקי"ד על מאי דפסקין בש"ע שם דבהתנו בשעת בנין ביהכ"נ להשתמש בו [תשמיש חול] מותר להשתמש בו בחרכו דוקא אבל בישובו לא מהני תנאי, מדקי"ל בסי' קנ"ד ס"ח דאפי' לארון ותשמישי קדושה מועיל תנאי, תירץ **בבה"ל** שם (ד"ה לא) דביהכ"נ שאני דכיון דמצוה שיהיה לקהל ביהכ"נ (וכדאי) בסי' קנ"ד דשם כופין זא"ז כדי לבנותו) גזרו חז"ל דביהכ"נ קבוע עליו יועיל תנאי בישובו בהשתמש בו תשמיש חול דא"כ יועיל אין שם ביהכ"נ עליו כלל אלא כבית בעלמא, משא"כ אם אין על המטפחת של הס"ת וכי"ב דין דתשמישי קדושה מאי איכפת לן בזה, ע"כ. [וע"ש מ"ש ע"ד תי' המ"א בזה. ומ"מ קנ"ד ס"ח סקל"ד העתיק ב' המג"א דלתשמיש מגונה ל"מ תנאי לכלי הקדש. ומכאן תוכחה למטפסים ועולים על העמודי תפלה ות"ת שקורין סטנדר".]

ג. ונ"ל ראה ליסוד שכתב בה"ל, ממ"ש במ"ב שם סי' קנ"ד סק"ב שאם מתקבצים להתפלל אפי' בתדירות בבית שמשמששים בו [כגון שמשמשין בו גם לאולם שמחות] אין ע"ז שם ודין ביהכ"נ כיון שאינו מיוחד לתפלה וה"ל דאין קדוש כלל, ואילו שם במ"ב סק"י הובא מ"ש בגמרא שיש דין תשמיש קדושה על השולחן שבביהכ"נ כיון שלפעמים נותניו בו הס"ת בלא מטפחת ע"ש, ומאי שנא דלא אמרינן דלא יהא קדוש כלל אותו שולחן ודומיא דבית שמתקבצים בו, ולפי החילוק שכתב בה"ל דביהכ"נ שאני ניהא.

ד. וע"פ דברי הבה"ל נראה ללמוד דמקום שמויחד למעשה להתפלל בו ברבים בקביעות, לא מהני להפקיע דינו וקדושתו אפי' יאמרו שאין רצונם שיהיה לו ביהכ"נ, דעל כרחם צריך שיהיה לכל קהל ביהכ"נ וכמ"ש הבד"ל דמה"ש גזרו להחמיר שלא יועיל תנאי להקל בדיני ביהכ"נ, וה"נ מסתברא בני"ד שלא יועיל תנאי לשלא יחול מעיקרא דין דביהכ"נ.

ה. וטעם גדול איכא בזה בלא"ה לפ"מ שהסביר הרמב"ן (בחי' למגילה רפ"ד) שבב"י (סי' קנ"ג לס"ט) דביהכ"נ עשו אותו כתשמישי מצוה כלולב וסוכה שבזמן מצותו יש בהן קדושה של כבוד וכו' לפיכך כל זמן שבני העיר רוצין בו ומצותו עליו נוהגין בו קדושה וכו', ע"כ, והשתא כי היכי דבטלית מצויצת ובלולב וסוכה דהן חפצי מצוה דלכן אסור להשתמש בהן לחולין (עי' ש"ע סי' כ"א, תרל"ח, תרנ"ג ותרס"ה) אין אנו משגיחין בדעת ורצון הבעלים ובעל כרחם חל דין כבוד על החפצים, ה"נ לגבי מקום שמתפללים בו בקביעות.

ו. ואף להר"ן (פ"ג דמגילה ח' ע"א דפכה"ר) שבב"י שם שהסביר דחכמים הטילו קדושה על ביהכ"נ, לפו"ר אין הכרח כלל שיחלוק על המבואר אליבא דהרמב"ן.

ז. ובאג"מ (אר"ח ח"ב סי' מ"ד) כי דינהי תנאי בכה"ג, ע"פ מה שהסביר דתנאי להשתמש בביהכ"נ דלא מהני לפי פסק הש"ע הוא מטעם דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה ובתקנת חכמים בענין ביהכ"נ, משא"כ בני"ד דמעיקרא לא חל דין ביהכ"נ עליו והתפללו במקום חול בעלמא, [וכן שמעתי בשם ג"א]. אך לפמשנ"ת לעיל ז"א.

ח. **קדושת ביהכ"נ מה"ת:** א"ת על מה דמבואר מדברי הרמב"ן והר"ן הנז"ל דאין בביהכ"נ קדושה מדאורייתא, והרי ארז"ל בברכות (ו) מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ וכו' עשרה קדמה שכונה ואתיא, ובמ"ש מגילה (כט) אי דשכינה שריא בבי כנישתא הדועל וכו'. **לק"מ** שכבר תי' בכי"ב האור החיים (בפר' יג"ש מ"ד) דודאי יש הדרגות אין מספר להשראת השכינה בסוד כי גבוה מעל גבוה שומר, ויתרבה האור בהשראתו כפי בחינת הסובב לזה, ע"ש, ולהכי דין תורה הוא דאין הלכות אותה בחינת קדושה שבביהכ"נ. (עי' בשבט הלוי ח"ד סי' י"ג דדעת ס' יראים דאיכא קדושה מה"ת בביהכ"נ, ובמשכ"ת לעיל בשם האוה"ח י"ל על מ"ש לאסור מה"ת נתיצה בביהכ"נ אף ההחולקים על היראים, ודוק).]

הרב צ. גלעזר

בשבת יא. אמר רב כל עיר שגגותיה גבוהין מביהכ"נ לסוף חרבה שנאמר לרומם את בית אלקינו ולהעמיד חרותנו.

ובגדד האיסור נראה דנחלקו הראשונים, דבגמ' שם מבואר דה"מ בבתיים אבל בקטקושי ואברויי [בירניות ומגדלים] לית לן בה. וכי הרא"ש (פ"א כג) בירניות ומגדלים לא לפי שאין משתמשין על גגותיהן, ולפי"ז י"א דאף בגגות שלנו לית לן בה כיון שהם משופעים ואין משתמשין על הגגות, עכ"ל. ומבואר דהאיסור מצד השימוש שמשמש יותר גבוה מביהכ"נ.

אך המאירי שם כ' לגבי בירניות ומגדלים, "וכן הדין בשבט הגבתו אינה דרך שררה אלא להרבותה בדירורים ועליות", ומבואר דהאיסור אינו מצד התשמישים אלא דהיא גופא אינו כבוד שעושים בנין גבוה יותר, ולכן כשיש סיבה אחרת הניכרת, ליכא בזיון. ובס' צדקה ומשפט (פ"א הע' יב) הביא מקור מ"ד המאירי למה שנוהגים בזמננו להקל בזה.

ומתוך כך ע"כ דנחלקו גם בהיתר בירניות ומגדלים, דהמאירי פירש שהם המגדלים העשויים לחיזוק העיר וביצור החומה. והיינו דההיתר מצד שאינו דרך שררה דהכא ניכר שעשויים לחיזוק ושמיירה וליכא בזיון לביהכ"נ. אבל לפי הרא"ש צ"ל דהם מגדלים העשויים לנוי וליופי שאין משתמשין בהם כלל. אבל מגדלי שמירה כיון שמשמשים בהם אסורים. ומאידך, לשי' המאירי הרי מגדלים העשויים לנוי ז"ג האיסור שהרי כל תכלית הגבתם הוא לכבוד והוי ביטול כבוד ביהכ"נ, ולכן הוכרח לפרש דהם העשויים לחיזוק. וכ"ד הנימוק"י שפי' בירניות ומגדלים להתבצר בו מפני האויב. וכן נראה בדעת הערוך (ע' אברורא) שפי' בגמ' דאברוריי הוא חומת העיר, (ועי' ערוה"ש קנה).

ויש לבאר דשורש הפלוג' הוא ביסוד הדין אם הוא מורא או כבוד, דמצדו שנחלקו בזה ראשונים, שהסמ"ג (עשין קסד) כ' ואין נוהגין בהן קלות ראש, וגם צריך להגביה גג ביהכ"נ יותר משאר גגין שבעיר במקום שמשמשין על הגגות, [ועי"ש שהביא עוד דיני מורא]. ומבואר דהוי מהל' מורא מקדש, וזו שי' הרא"ש דהמשמש גבוה מביהכ"נ הוי ביזוי בעצם השימוש והוא חסרון במורא ביהכ"נ.

אבל המאירי והערוך ס"ל דהוא מדין כבוד, שיש לעשות את בנין ביהכ"נ באופן מכובד, ומפרטי הכבוד שגם יהיה גבוה מבתי העיר. והכי משמע בדרשות רבינו יונה פר' תרומה שכ' וראוי לבנותן בנין מפואר ולהגביהן יותר משאר בתי העיר. ומדכללינוהו כחדא מבואר דהוא דין של הדר בבנין ומהל' כבוד ביהכ"נ. וכן מבואר בס' הבתים (שערי ביהמ"ק א') שכ' ומצוה מן המובחר לחזק הבית ולהגביהו כפי כח הציבור שני לרומם בית אלקינו, ומפארין אותו ומיפין כפי כוחן.

ולכאוי עוד נפק"מ בפלוג' המאירי והרא"ש, באופן שיש כמה בתיכ"נ בעיר ואחד מהם גבוה מכל בתי העיר, דמצד דרך שררה י"ל דסגי מה דסו"ס ביהכ"נ גבוה מכל הבתים. אבל אם האיסור להשתמש יותר גבוה מביהכ"נ, לכאוי אסור לעולם כל שיש ביהכ"נ נמוך מביתו. [ועי' שפ"א שם דסגי בביכ"ס אחד גבוה, ולכאוי הוא רק לשי' המאירי, ובטוש"ע (בסי' קג) נקטו כדעת הרא"ש שכ' ומגביהין אותו עד שיהא גבוה מכל בתי העיר שמשמשים בהם. הרי שגדד האיסור מצד השימוש].

אמנם יתכן לבאר את שי' הרא"ש באופן אחר, דבמ"ש דתלוי בשימוש, יש לדון בב' אנפי, או דהוא איסור על הגברא שאסור לעשות תשמישי במקום גבוה מביהכ"נ, וכנ"ל. או"ד דהוא דין בבית הנכנסת דכבודו הוא שדירת השכינה תהא גבוהה מדירוי אינשי [ושם דירה נקבע ע"י תשמישים].

ויתכן דבזה נחלקו הראשונים בגמ' שם דרב אשי עביד למתא מחסאי דלא חרבה, שכ' הרא"ש בשם י"א, שכפה אותן להשליט בתיהן. אבל בשם היר"ח כ' שצויה להגביה ביהכ"נ. דאם הוא איסור שימוש צריך להמיר את ביתו, שיוכל להשתמש בהיתר. אבל אם הוא דין בבנין ביהכ"נ יתקיים דוקא במה שיגביהו את ביהכ"נ.

ואי נימא בד' הרא"ש כהצד הב' דהוא דין בביהכ"נ, שפיר י"ל דמקיימים דין זה בביהכ"נ הגבוה משאר בתי העיר, ומה דשאר בתיכ"נ נמוכים, אינו גורם איסור להשתמש בבתיים הגבוהים, כיון דמעיקרא אינו איסור על הגברא כלל.

הרמב"ם (פ"א מהל' תפילה ה"ב) כ' כשבנין ביהכ"נ אין בונין אותה אלא בגובהה של עיר שנא' בראש הומיות תקרא, ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר לרומם את בית אלקינו. ע"כ. ומבואר דאיכא הכא ב' דינים, לבנותו במקום הגבוה, ולהגביה את הבנין מכל החצרות, וכ"כ רבינו מנח.

ויתכן דכוונתו בזה לב' הגדרים הנ"ל שבשי' הראשונים וס"ל לתרוייהו, דאיכא גם דין לבנותו במקום גבוה מהל' כבוד. וגם דין של מורא להגביהו מכל מקומות התשמיש כדי שלא ישתמשו במקום גבוה מביהכ"נ.

ויתבאר בזה מה שהרמב"ם השמיט ההיתר של בירניות ומגדלים (עי' באח' שעמדו בזה, והערוה"ש כ' שמפ"ר בגמ' כהערוך שהוא חומת העיר וכיון דלא שייך בזמננו לא נקט לה). דבאמת לפי שיטתו אין מקום להתיר מגדלים כלל, דאם הם עשויים לנוי אסור מצד השררה כשי' המאירי. ואם עשויים לדירור שבזה התיר המאירי, הרי לשי' הר"מ תשמיש ג"כ אסור כהרא"ש, וכמ"ש.

לגליון פ' בענין זכור את יום השבת

במה שדן מה יעשה קטן שהגדיל בשבת כשנוהגים לעשות קידוש בתוספת שבת נידון זה קשור לנידון הכללי בכל מצוה דאורייתא בקטן שהגדיל ובשו"ת ארץ הצבי דן בזה לענין ברכה"ת בקטן שהגדיל וכתב שיכוון באהבת עולם והגרי"א גנוחוסקי בבני ראם מה' ג' הביא דתלוי בפלוגתא דהמרדכי בפ"כ דמגילה תרצ"ט דכתב דא"ר מועיל קידוש בתוספת שבת דס"ל למרדכי דתוספת שבת דרבנן והאיך יועיל לקידוש הלילה דאורייתא ות"י דכיון דעתידי להיות מחויב דאורייתא כבר השתא דמחויב דרבנן יועיל ללילה והק' עליו מג"א רס"ז א' מברכות דאין קטן מוציא לגדול שאכל שיעור שביעה אף דקטן עתיד לגדול והרע"מ שם ציין דכ"מ פליג על המרדכי וכן נקט הרע"מ קפ"ו ב' לענין ברכה"מ דקטן שבירך והגדיל ונסתפק הרע"מ אם עדיין שבע אם השביעה המשך החיוב וממילא מה שעשה בקטנות לא יועיל לו לגדול או שהוא רק שיעור זמן ואז אין לו כלל חיוב עיי"ש עכת"ד.

אלא דגם לדעת המרדכי שהן הדברים ברורים דבישוב קושית המג"א מציאנו ב' תי' בקוב"ש הב' סי' ל' חילק בין כל מחויב בעתיד דהוא סימן דכבר עתה בר חיובא הוא אלא דעדיין זמן המצווה לא בא משא"כ קטן דאינו בר חיובא ולפ"ז בקטן אף המרדכי יודה והחיי אדם שבת כלל ו' אות ג' תי' דיל"ח בין להוציא אחרים שומע כעונה לה ביעין בפועל לבין להוציא עצמו לעתיד דזה סגי בעתיד להיות בר חיובא ולפ"ז אף בקטן להוציא עצמו לכשיגדל יועיל יוצא דמועיל קידוש בע"ש לקטן רק לדעת הח"א ע"פ המרדכי.

ולכא"ו הקטן יעשה קידוש בקטנותו ולחזור לעשות שוב בגדלותו י"ע מצד הח"א וגם י"ע אם מועיל בזה חזקה דרבא דהא חשש ברכה לבטלה ד"א דאורייתא ובדאורייתא קייל סמכינן להחשיבו גדול ע"י חזקה דרבא אמנם לצאת ידי הדאורייתא אי"צ ברכה ולא כוס ולכא"ו בלילה יאמר שוב פסוקי קידוש ובזה יצא כל הדיעות.

שם אות ד' דן למה הזכירו **שמירת שבת בבוקר** ולא זכירת שבת הנה כל נוסח התפילה בג' תפילות שונה לגמרי, והביא השיח יצחק בשם תשב"ץ קטן דיש ג' ענינים בשבת, שבת בראשית, שבת מתן תורה, ושבת דעתיד לבא וזה ג' התפילות, ולפ"ז י"ל דבלילה שכולו סביב שבת בראשית וזהו שורש קדושת השבת, לחלק זה שייך זכור את יום השבת. ושבת בבוקר הוא כנגד מ"ת שהוא החלק של בנ"י ושמירת השבת אכילה, והאוכל התקלקל ע"י רסיס היינו לענין העוה"ב של שבת דעה"ב הוא שבת ושבת מעין עה"ב [ויש שביארו לפ"ז הענין דבו, בה, בס, דתפילות דמעשה בראשית מוגדר נקבה ומ"ת זכר ועה"ב לשון רבים, וע"י שכנה"ג].

יואל טו"ב

הערת המערכת: יש לדעת דהפסוקות בד' רבותינו היא דשמור שייך ללילה וזכור ליום, כמ"ש הרמב"ן בפ"ר יתרו (כח, ד"ה ובמדרשו) ויעל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה. וכן רבנו בחיי שם (ד"ה וע"ד הקבלה) האריך בזה שהיום כנגד זכור והלילה כנגד שמור, עיי"ש ובפ"ר בשלח טז, כה ביאר בזה ענין ג' (סודות). וע"י מרכה"מ על המכ"ז ד' (ד).

בביאור דברי הרא"ם על דברי רש"י שב"זכור את יום השבת" נכלל **שם נזדמן לו חפץ יפה זימינו לשבת**, והק' הרמב"ן דהלא קי"ל כב"ה (ביצה טז). דאמרו "ברוך ה' יום יום", וביאר הרא"ם שבמאכלות סברו ב"ה שאין להכין מראשון בשבת לכבוד שבת, אבל בשאר חפצים מודים ב"ה שצריך להכין מראשון בשבת לכבוד שבת.

הנה יודע העובדא במרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל שהקפיד גם בימי המלחמה לא לדאוג לאוכל ליום המחר, כמו שאחז"ל (סוטה מח): "כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה". ויום לפני ערב יו"ט השאיר אוכל למחר כדי לקיים מצות אכילה, והאוכל התקלקל ע"י רסיס של פגז, ואמר הגרי"ז שזה אות משמים שגם עבור דבר מצוה היה עליו לסמוך על הקב"ה ולא לעשות השתדלות. וראיתי בספר להגיד (בהעלותך עמ' 101) בשם ר"ר קרלנשטיין שהוכיח מהא דרשב"י ובו הורידו את בגדיהם כדי שלא יתקלקלו ונתכסו בחול, כדי שיוכלו להתפלל בבגדים נאים, ולא סמכו שכמו שנעשה להם נס של עץ החרובים ומעיקן, שיעשה נס ובגדיהם לא יתקלקלו או שיזדמנו להם בגדים אחרים, ומוכח דכיון שהבגדים היו לצורך מצוה, במקום מצוה אין מקום לבטחון אלא צריך לעשות את מירב ההשתדלות. והנה לכאורה מעובדא דהגרי"ז הנ"ל מוכח ההיפך שגם במקום מצוה, צריך לבטוח בה' שיזמן לו מחר את צרכיו, וצ"ל שהחילוק שדוקא בדבר מאכל נאמרו דברי הגמ' הנ"ל ש"כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה" דהקב"ה זן את כל העולם כולו, אבל בשאר חפצים מי יאמר שמגיע לו שמחר יקבל עוד חפץ כזה.

עוד שמעתי לתרץ את דברי רש"י באופן אחר, שכוונת רש"י שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת, דהוא בחפץ שאם לא ישמור אותו לשבת לא יקנה אחר לכבוד שבת דאין החפץ כלה כמאכל, אלא ישתמש בו ביום חול ובשבת, ולכן ואמרים לו שיהא מזמינו לשבת, דהיינו שביום חול ישתמש עם החפץ והשן שיש לו, או עכ"פ שתחילת שימוש עם החפץ הזה יהיה בשבת. משא"כ במאכל שאם יאכל את המאכל הוא יקנה אחר לשבת, בזה אמרו ב"ה שאין צריך לשמורו אלא יבטח בה' שיזמן לו אחר לכבוד שבת.

דוד אהרן הופמן

לגליון פ', בענין זכור את יום השבת

במש"כ ידידי הרה"ג ר"צ גלעזר בשער הציון לש"ק יתרו בענין זכור את יום השבת, להוכיח מנידון האחרונים דמי שהתפלל כבר לא יוציא את האשה בקידוש כיון דאפשר שאינם עברות, ואין בהם הכלל דאם יצא מוציא, והקשה הכותב דעדיין יוציא משום שכל תוספת זכירה יש בה מצוה, ומקיימים מצוה בפועל [כדכ' המ"ב בשם שלי"ה]. ומזה הוכיח הכותב דאין מצוה קיומית בכל זכירה וזכירה, אלא המצוה רק בזכירה ראשונה.

לכא"ו אפ"ל דאע"פ שיש מצוה קיומית בכל זכירה אבל אין שייך להוציא בה מי שמחוייב ממש במצוה, כיון שמצות החיוב זה עיקר מצוה והקיומית היא תוספת ואין זה מוציא זה ללא דין ערבות.

לגליון פ"א, בענין לימוד איסור מזיק מהשבת אבידה

במש"כ ידידי הרה"ג ר' מ. כהן שליט"א להוכיח מסוגיא דב"ק כג: דמבואר שם דהניזק יכול לתבוע מן המזיק שלא זיקנו, ויכול לתבועו להרוג השור כדי שלא זיק. אי"כ איסור ניזקין הוא תביעה על השני, וא"כ היאך כתבו הא"י ללמוד איסור ניזקין מהשבת אבידה, והרי השבת אבידה הוא דין על המוצא ואינו תביעת בעל החפץ.

י"ל לכא"ו דמה שיכול לתבוע את סילוק המזיק, זה מכח מה שחייבה תורה בתשלומין, ומצד האיסור לבד לא יוכל כיון דהוי כהשבת אבידה, אבל אחר שבכח ניזק לתבוע תשלום אי"כ בכוחו אף לתבוע הרחוקת נזק.

ולא אמנע מלהביע רגשי הערכה להני תרי צנתרי דדהבא אשר דבריהם מלאים חריפות ובקיאיות ומעוררים מאוד לב המעיניים, ייש"כ.

יהודה כץ

לגליון פ"א, בענין להפטר מהשבת אבידה

בגליון פרשת משפטים הביא הר"י מצגר שליט"א מה שכתבו גדולי פוסקי זמנינו שרשאים גבאי ביהכ"ס וכדו' לתלות שלט האומר כי כל הנכנס למקום זה עושה זאת ע"ד שאם ישאיר שם חפצים יותר מל' יום אזי יעשו בהם הגבאים כרצונם וכפי שיוקל דעתם. וכ' לפסק דעתם. וכ' לפסק בשם א' מחשובי הרבנים שליט"א דבכה"ג הו"ל כאסמכתא, שבעת כניסתו סומך הוא בדעתו שבדאי יבוא ויטול את חפציו קודם זמן זה.

ולע"ד כדי להצדיק דברי רבותינו שמפיהם אנו חיים יש ליתן בזה כמה טעמים דלא הוי אסמכתא.

א) דעת התוס' (ב"מ סו. ד"ה ומונימי) דקנסות שעושין בשעת שידוכין אין בו משום אסמכתא, כיון שנוהגין בו כל העולם, וכ"פ הרמ"א (אהע"ז סי' נ ס"ו). וכ' התת"ס בתשו' (ח"ו"מ סו) דהוא הדין לכל כה"ג היכא שעושין כפי המנהג לית ביה משום אסמכתא, דמאחר שכן נהוג הרי זה גמר ומקני, עכ"ל. וא"כ ה"ה בנידון דידן, מאחר שכן המנהג כיום בהרבה מקומות לתלות שלט הנ"ל, וזהו ג"כ כונת הפוסקים הנ"ל שמן הראוי להנהיג כן. (ומטעם זה נהוג עלמא בספרות ציבוריות לקנוס למי שאינו משיב את הספרים בזמנו).

ב) דעת הרמב"ם (מכירה פ"א ה"ד) דכל היכא שהמתחייב כבר הוציא מתח"י את הממון ונתן בידו מי שנתחייב לו לית ביה משום אסמכתא, (ופי' הא"ש, דמאחר שנותנת בידו ודאי גמר ומקני על כל צד), וכ"פ השו"ע (ח"ו"מ סי' רז ס"א). ואמנם הרמ"א הביא דעת הראב"ד דבכל גווני הוי אסמכתא, מ"מ כבר כ' הנוב"י (ח"ו"מ לא) והחזו"א (ח"ו"מ ליקוטים סי' טז סק"א) דבענין זה יכול המוחזק לומר קים לי כדעת הרמב"ם. ומעתה יש לומר בנ"ד דמאחר שהחפץ נותר בביהכ"ס והרי הוא נתון לשליטת הגבאים, הו"ל כמו נתון ממון ביד חבריו וגמר ומקני.

ג) עוד יש להוסיף, דכשהנידון הוא לענין ביהכ"ס וביה"מ, וחפצים אלו יהיו עומדים למכירה לטובת ביהכ"ס, אזי פשיטא דלית ביה משום אסמכתא כמבואר ביו"ד (סי' נח ס"ו) לענין נדרי צדקה, וכ' שם הש"ך (סקכ"א) דה"ה לשאר נדרי מצוה. וכן הוא בח"ו"מ (סי' רז ס"ט) ברמ"א. וע"י באו"ח (סוף סי' תקסב) ובחי' חת"ס שם.

ל' .

תשובות הכותב:

יישר חיליה על הערותיו המחכימות, ולהגדיל תורה נראה להעיר (ע"ס הערותיו):

א) בתוס' ב"מ שם כתבו שני טעמים למה אין בקנס של שידוכין משום אסמכתא, והשו"ע סי' רז ס"ז העתיק את הטעם השני של תוס' שאינו שייך לנ"ד, וכן הרמ"א באהע"ז ציין לשו"ע הנ"ל, ונמצא שטעם זה שכ' תוס' שכל שנהגו כן אין בו משום אסמכתא, צ"ע אם קי"ל כוותיה, ואמ"ל. אלא שהחת"ס אכן נקט לדינא אף כטעם זה. (הוכחתו של החת"ס לדבר זה דסיטומתא מהני אף היכא דבעלמא לא קני, היא מהא דמהני סיטומתא בדשלבל"ע, וע"י סי' ר"א בקצוה"ח ונתי"מ סק"א שסוברים דלא מהני).

ובכ"פ לשון תוס' "כיון שנהגו בו כל העולם", ובענינו בהרבה מקומות שומרים את האבידות לזמן ממושך יותר.

ב) המ"מ פ"א מהל' מכירה ה"ב כתב דלא מהני לדעת הרמב"ם "אלא כשהחזיקו המקנה על דעת לקנות הדבר אם יתקיים הדבר, שזה קנין חזק וכיו", וזה לא שייך במקומות ציבוריים שהוא חצר שאינה משתמרת, וכן לא היתה דעתו להקנות בשעת הנחנה.

ג) אין טעם זה מועיל אלא לאבידות בביה"כ"נ שמוכרים אותם, אבל לא לאבידות שזורקים אותם כביגוד וכיו"ב. ואף באבידות שמוכרים אותם, הדבר רחוק להחשיב את המניח חפציו בבית הנכנסת שהוא בגר נדרי מצוה.

מ' .

לגליון ע"ט, בענין שעורה כשבעת המינים

במה שדנו מה ענין השבח בשעורה, שעיקרה למאכל בהמה, לכא"ו כ"ז בשעורה חיה, אבל בתבשיל ודאי שהוא שבח, שהרי בהרבה מאכלים יש גריסים [וכגון בטשולנט לכבוד ש"ק] והרי הוא עולה על שלחן מלכים.

יחיאל מיכאל אלטמן

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

שעה	מקום	נושא
5:00 לפנות בוקר	ברכפלד	גמ'
10:00-1:00	קמ"ח	עדיפות קידושין
9:00-1:00	אוהל מנחם	נדה קצ"ה
אחרי הנץ	פתוח	דף יומי
9:00-1:00	בית אליהו	מס' ביצה עיון
9:30-1:00	משובב נתיבות	גמ' אנגלית
9:00-1:00	ברית יצחק	עיון הלכה
9:00-1:00 חלקי	קצוה"ח	דף יומי
9:00-1:00	ברכפלד	ה' נידה
9:00-1:00	חפציבה	גמ'
9:00-1:00	פתוח	קנין הלכה
9:00-1:00	פתוח	כיצד מברכין
אחרי הנץ	פתוח	מועד הספק
10:00-12:00	נפש חיים	כשרות
	קצוה"ח	דף יומי
שעה וחצי	ברכפלד	פתוח
4:00-7:00	זכרון משה	דף יומי
2:00-4:00	יחל ישראל	פתוח
4:00-7:00	ברכפלד	ה' ציצית
5:00-7:00	בית יצחק	גמ'
4:00-7:00	ברכפלד	סת"ם
שעה וחצי	בית שלום	חומ"ם
פעמיים בשבוע	פתוח	גמ'
2:30-4:00	אזור זכרון משה	חזרה חולין
4:00-7:00	זכרון משה	דף יומי
10:00-11:00	קרית ספר	שבת התחלה
8:00-10:30	היכל יצחק	ב"ק/כתובות, חזרה
9:00-11:00	גבעה דרומית	מפעל הש"ס
9:00-12:00	זכרון משה	גמ'
9:00-11:00 חלקי	היכל יצחק	מ"ב
8:00-9:00	קרית ספר	יו"ד - או"ח
6:00-9:00	ברכפלד	עמוד עיון
	היכל יצחק	נשים נזיקין
9:00-10:30	קמ"ח	בב"ח

בקר

אחר"ע

ערב

לשנכנס אדר
לרבין בשלחנת התורה
בחידושי פורים בהלכה
ואגדה בקצירת האולמר
וכן בשאורים בלנגלות אסתר
לכבוד גליון פורים גדול
[שי"ל בס"ד לשבת זכור ערב פורים]
יתקבלו הערות קצרות בלבד [עד 200 מילים]
סגירת הגליון ביום שני ח' באדר.

נושאי הפרשיות הבאות

תצוה - הערות בעניני פורים
כי תשא - פיטום הקטורת (ללד-לה)
ויקהל פקודי - בגדי כהונה
ויקרא - ברכת האילנות

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בעיון שם מלא וט"ל, בתוכנית "עומקא דפרשה" בפתח אוצה"ס בית יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net. חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א'].

ביהמ"ד "היכל יצחק"

מניין מעריב במוצ"ש פרשת "תצוה - זכור" יתקיים בביהמ"ד "היכל יצחק" תפילת מעריב 8:40 (בצד שמאל) קריאת המגילה (גם לנשים) בביהמ"ד הגדול למועוניים נא ליצור קשר: 052-7669319

שהשמחה במעונם

פר' תרומה

קידושא רבא לרגל הולדת הבת להרב משה זיצמן שליט"א
תתקיים ביום שבי"ק בביתו רח' נתיה"מ 8 החל מהשעה 10:15 (גם לנשים)
הגליון נתרם לרגל נישואי בת הרב יעקב ירקוני שליט"א בשעתו מ"ה"ר שיעלה הזיווג יפה לבנין עדי עד

דרשות שב"ק

פר' תרומה

הגאון רבי יוסף קסלר שליט"א ימסור שיחה בפרה"ש
בהיכל ביהמ"ד "היכל יצחק" (צד שמאל) בליל שב"ק בשעה 9:15
הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א ימסור שיחה לימי הפורים ומגילת אסתר
בהיכל ביהמ"ד "קהילת משך חכמה" (קומה א') במוצש"ק בשעה 9:30
הגאון הגדול רבי אברהם גורביץ שליט"א ר"י גייטסהד
ישא דברים בן קב"ש למעריב
בביהמ"ד תניכי הישיבות ר"ח אוה"ח 27

לע"נ ר' אברהם ב"ר ישראל אליהו ליכטמן
גלב"ע י"א אדר תשס"ח

הרחבת הגליון נתרמה ע"י אחד הכותבים שליט"א
לרפואת יפה בת אולגה בתושה"י במהרה

אלו יעמדו על הברכה על אשר נשאם ליכם להוצאת גליון, מפרסמים עושי מצווה

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לפרטים: 050-4150605

לעיילא ולעיילא
שדי חמד 13
כל מעדני השבת

רשת צרכניות
בר-כל
הרשת החרדית

המרכז לשיווק
בשר עופות ודגים טרי יום יום
שיווק הקריה
אבני זור 18 | טל: 08-9740777 | פקס: 08-9743265

זינגר
גבס גושן

מוניות
"דרך צדיקים"
נהגים שומרי תורה

צילומנציה
כל צרכי הדפוס
רח' מסילת יוסף 9

רהיטי הקריה
רח' שדי חמד 1

מרכז השיווק
חד פעמי • חומרי נקיון • ניצים
נתיבות המשפט 2

